

KS. JÓZEF BUDNIAK

LEONARDA GÓRKI *DZIEDZICTWO OJCÓW*
WEZWANIEM DO JEDNOŚCI W RÓŻNORODNOŚCI

“THE HERITAGE OF OUR FOREFATHERS” BY LEONARD GÓRKA
AS A CALL TO UNITY IN DIVERSITY

Abstract. The Church, being on the way to its unity in diversity, should make use of its rich history. There can be found the examples that may be helpful in the reconciliation process of not only the Churches, but also cultures and nations. The paradigm of the reconciliation process are, among others, the Apostles of the Slavs, saints Cyril and Methodius. In his “Slavic encyclical” *Slavorum Apostoli* (SA), the Pope John Paul II called them the authentic protagonists of ecumenism who effectively strive “to remove or reduce any real or even apparent division among individual communities belonging to the same Church” (SA 14).

Reverend professor Leonard Górka, both a witness of ecumenism and a great advocate of the Cyrilo-Methodian tradition, and a longtime researcher and teacher in the Ecumenical Institute of the Catholic University of Lublin, often mentioned the saints in his speeches and publications. He emphasized that the saint Solun Brothers, due to their personality and achievement, are figures that make all Christians sensitive to the longing for union and unity between the two sister Churches – Eastern and Western. His testimony can be the reference point for those Christians who engage all their forces in the process of unification in diversity.

Key words: Cyril and Methodius; Church; Europe; ecumenism; communion; hope.

„Chodzi więc o to, żeby innych wciąż na nowo odbierać jako innych
i podchodzić do nich z poszanowaniem ich inności.
Również podzieleni możemy być jednym”¹

Dzieje chrześcijaństwa narodów słowiańskich sięgają V stulecia. Znaczący wpływ na historię tego regionu Europy Wschodniej kształtowały również wartości chrześcijańskie, znajdujące odzwierciedlenie w rozwoju kul-

Ks. prof. dr hab. JÓZEF BUDNIAK kapłan diecezji bielsko-żywieckiej, profesor nadzwyczajny Zakładzie Prawa Kanonicznego Ekumenizmu na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego; adres do korespondencji – e-mail: jozef.budniak@us.edu.pl

¹Por. J. RATZINGER, *Postępy ekumenizmu*, tłum. J. Kruczyńska, w: J. RATZINGER, *Kościół – Ekumenizm – Polityka*, („Communio” 1990, nr 5), Poznań–Warszawa: Pallottinum 1990, s. 193.

tury narodów. Spuścizna Świętych Cyryla i Metodego, utożsamiana z Welehradem, miejscem działalności Braci Sołuńskich, zwanym przez urodzonego w Cieszynie Profesora Leonarda Górkę² „słowiańską świętością narodową”³, wywarła znaczący wpływ na historię tego regionu. Dzięki dziełu świętych Cyryla i Metodego Chrystus na stałe zagościł w dziejach Słowian i sprawił, że weszli oni na scenę kultury europejskiej ze swą tożsamością i wiarą. Europa dążąca do jedności nie może zapomnieć o swym duchowym dziedzictwie, jakie wnosi do kultury i religii Europa Wschodnia i Zachodnia, czyli jeden organizm oddychający „dwoma płucami” oraz bijący sercem, jakim jest Welehrad, który często bywa nazywany „«Betlejem słowiańskim», «kolebką wiary Słowian», «cyrylo-metodiańskim Syjonem»”⁴.

Dzieło świętych Cyryla i Metodego jest dziełem ducha, które przetrwało jedenaście stuleci, wnosząc „wybitny wkład w tworzenie się wspólnych korzeni Europy, które dzięki swej trwałości i żywotności stanowią jeden z najmocniejszych punktów odniesienia, jakich nie może pominąć żaden poważny wysiłek zmierzający do zaprowadzenia nowej jedności kontynentu [...]”⁵. Morawy stały się przeto kolebką tradycji „Dziedzictwa ojców”. To dzięki prof. Leonardowi Górce SVD możemy lepiej zrozumieć sens przesłania tradycji cyrylometodiańskiej, dialogu z innymi Kościołami, Wspólnotami chrześcijańskim, religiami i światopoglądami. Profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II od wielu lat należy do grona ludzi, których zainteresowania, badania naukowe oraz publikacje mają wymiar ekumeniczny. On sam szczególnie dotyka słowiańskich korzeni ekumenizmu

² Cieszyn jest miejscem narodzin wielu duszpasterzy Kościoła. Droga zakonnej i kapłańskiej posługi wielu z nich wiodła przez cieszyńskie wzgórza. Cieszynianinem, z wyboru rodziców: Ryszarda i Franciszki z domu Rojek (mieszkańców Rybnika), jest również Czcigodny Jubilat prof. dr hab. Leonard Andrzej Górka, emerytowany pracownik naukowo-dydaktyczny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, znany i ceniony, w kraju i za granicą, ekumenista. L. Górka urodził się 29 listopada 1936 r. w Cieszynie. W ósmym dniu po urodzeniu – 7 grudnia – w kościele parafialnym pod wezwaniem św. Marii Magdaleny w Cieszynie został obdarzony łaską chrztu świętego i nadano mu imiona: Leonard i Andrzej. W 2006 r. w Uniwersytecie Śląskim w Cieszynie odbyła się konferencja naukowa „Pojednanie drogą Kościoła. Dziesięciolecie encykliki *Ut unum sint*”, którą swoją obecnością uświetnił Czcigodny Jubilat. Będąc w kościele pod wezwaniem Marii Magdaleny, podszedł do chrzcielnicy, ucałował ją i wskazując na nią stwierdził, że „od tego miejsca rozpoczęło się moje chrześcijaństwo”. Por. J. BUDNIAK, *Dziedzictwo konfesyjne*, w: *Różnić się w zgodzie. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Leonardowi Górce*, red. S. Pawłowski, Lublin: Wydawnictwo KUL 2008.

³ L. GÓRKA, *Święci Cyryl i Metody a pojednanie. Słowiańskie dziedzictwo w służbie jedności Kościołów i narodów*, Warszawa–Lublin: Wydawnictwo Księży Marianów 2001, s. 23.

⁴ Tamże, s. 73.

⁵ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Slavorum Apostoli* [dalej: SA], Roma 1985, nr 25.

i ewangelizacji Europy, obecnych w tradycji cyrylometodiańskiej. Uczony lubelski dokonał próby oceny tradycji welehradzkiej i dostrzegł jej związki z nauką Soboru Watykańskiego II. Z głęboką wrażliwością prezentuje uniwersalizm tej tradycji – wizję jedności w różnorodności.

Leonarda Górki *Dziedzictwo ojców* przedstawia prekursorski charakter idei zasianych w Welehradzie kilkadziesiąt lat przedtem, nim Kościół rzymskokatolicki wszedł, od Soboru Watykańskiego II, na drogę ekumenizmu. Stąd dziedzictwo cyrylometodiańskie ma nieocenione znaczenie dla jedności Kościołów i narodów. W tym kontekście należy spojrzeć w stronę tradycji cyrylometodiańskiej i welehradzkiej i zaprezentować jej nieprzemijającą aktualność oraz przesłanie o wzajemny szacunek, otwartość i wrażliwość na odmienne kształty chrześcijaństwa.

PRZYBYCIE KONSTANTYNA/CYRYLA I METODEDEGO NA MORAWY

W IX stuleciu na terenie Państwa Wielkomorawskiego ścierały się wpływy chrześcijaństwa z obu stron, to jest chrześcijaństwa zachodniego (związanego z Rzymem) i chrześcijaństwa wschodniego (związanego z Konstantynopolem). Mieszkańcy Moraw, Morawianie, już około 830 r. tworzyli jednolite państwo – Wielkie Morawy, obejmujące Morawy, Słowację i ziemie nad Dunajem aż do jeziora Błotnego (obecnie Balaton), wokół którego zamieszkiwali Słowianie Panońscy. Na czele Wielkich Moraw stał Mojmir, który w 833 r. dobrowolnie przyjął zwierzchnictwo królów frankońskich, rządzących wschodnią częścią monarchii Karola Wielkiego, oraz zwierzchnictwo niemieckie⁶. Wskutek tych zależności została na Morawy otwarta droga chrześcijaństwu. Zadanie prowadzenia misji na obszarze Europy Wschodniej otrzymali biskupi z pogranicza diecezji bawarskich, a jurysdykcję sprawował arcybiskup Passawy⁷. Po śmierci Mojmira (846 r.) tron morawski, za przyczyną Ludwika Niemieckiego, króla wschodnich Franków, objął jego bratanek Rościsław. Będąc chrześcijaninem, a chcąc się uniezależnić od Ludwika Niemieckiego, zwrócił się z prośbą do papieża Mikołaja I o przyśłanie na Morawy misjonarzy. Papież początkowo wahał się, czy udzielić

⁶ B. ZLÁMAL, *Příručka českých církevních dějin*, Díl 1: *Počátky latinského a slovanského křesťanství na Velké Moravě a v Čechách (roky 800–1000)*, Olomouc: Česká katolická Charita 1970, s. 32.

⁷ B. ZLÁMAL, *Svatí Cyril a Metoděj*, Řím: Křesťanská akademie – Edice Sůl země 1985, s. 33.

pozytywnej odpowiedzi, ponieważ nie chciał podważać kompetencji biskupów bawarskich, jak i z racji braku misjonarzy posługujących się językiem słowiańskim. W tej sytuacji władca Moraw w 862 r. wysłał poselstwo do cesarza bizantyjskiego Michała III⁸. W petycji Rościsław tak motywuje swą prośbę: „[...] dla ludzi naszych, którzy wyrzekli się pogaństwa i trzymają się prawa chrześcijańskiego, nie mamy nauczyciela takiego, który by w [naszym] własnym języku prawdziwą wiarę chrześcijańską wykładał, aby się i inne kraje, widząc to, do nas upodobniły. Poślij nam więc, władco, biskupa i nauczyciela takiego, od was bowiem zawsze się na wszystkie kraje dobre prawa rozchodzą”⁹.

Cesarz zaakceptował prośbę, bo odpowiadała ona również jego wizji rozszerzenia wpływu Kościoła wschodniego na tę część Europy, którą dotychczas uważano za sferę wpływu Kościoła zachodniego. Po szerokiej konsultacji ze swymi doradcami wysłał na Morawy „dar lepszy i cenniejszy od wszelkiego złota i srebra, i drogich kamieni, i bogactw przemijających”¹⁰: Konstantyna/Cyryla – „męża, czcigodnego i prawowiernego, uczonego bardzo i filozofa”¹¹, który „przyswoił sobie gruntownie u sławnych nauczycieli w Konstantynopolu nauki wzniosłe i głębokie”¹², oraz „jego młodszego brata diakona Metodego – sołunianów biegle mówiących, tak jak ich rodacy, po słowiańsku”¹³. W 863 r. Bracia Sołuńscy przybyli na Wielkie Morawy.

Przybycie Cyryla i Metodego na Morawy spowodowało przełom w dziejach regionu. Ogromna rola obu misjonarzy polegała między innymi na tym,

⁸ Papież Hadrian II, następca Mikołaja I, wspomina tym wydarzeniu w bulli *Gloria in excelsis Deo* z 868 lub 869 r. Por. HADRIAN II, *List apostolski „Gloria in excelsis Deo” (rok 868–869) do książąt słowiańskich Rościsława, Świętopelka i Kocela*, w: *Cyryl Metody – apostołowie i nauczyciele Słowian*, red. J.S. Gajek, L. Górka, cz. 2, Lublin: RW KUL 1991, s. 90.

⁹ *Żywot św. Konstantyna-Cyryla* [dalej: ŻK], w: T. LEHR-SPLAWIŃSKI, *Konstantyn i Metody. Zarys monograficzny z wyborem źródeł*, Warszawa: PAX 1967, XIV.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

¹² PAWEŁ VI, *List apostolski „Antiquae nobilitatis” do biskupów, kapłanów wiernych Czechosłowacji okazji 11 wieków od śmierci św. Cyryla, Apostoła jej narodów*, AAS 1969, vol. 61, s. 137-149. Cyt. za: *Cyryl i Metody – apostołowie i nauczyciele Słowian*, cz. 2, s. 130.

¹³ Bracia wywodzili się dzisiejszych Salonik, położonych na pograniczu Słowiańszczyzny (stąd słowiańska nazwa miasta Sołuń), które wówczas (czyli w IX wieku), ze względu na swe geopolityczne położenie, były ważnym ośrodkiem życia społecznego, kulturowego i politycznego w Cesarstwie Bizantyjskim. Metody urodził się między 815 a 820 r., Konstantyn zaś w 827 lub 828 r. Bracia Sołuńscy byli starannie przygotowani do pracy apostolskiej dzięki studiom, życiu monastycznemu i doświadczeniu pracy misyjnej, którą prowadzili wśród Chazarów nad Morzem Czernym. Por. *Żywot św. Metodego* [dalej: ŻM], w: T. LEHR-SPLAWIŃSKI, *Konstantyn i Metody*, V; Por. V. BARTŮŇEK, *Solunští bratři*, Praha: Ústřední církevní nakladatelství 1963, s. 26.

że wchodząc do Europy Środkowo-Wschodniej, „nadali kształt literackiej kulturze Słowian”¹⁴. Udali się na ziemie słowiańskie już po rozpoczęciu prac nad tłumaczeniem ksiąg liturgicznych i Pisma Świętego przy użyciu nowego alfabetu, zwanego głagolicą, którego autorem był Konstantyn/Cyryl. Stali się prekursorami języka staro-cerkiewno-słowiańskiego, zrozumiałego dla większości Słowian¹⁵. Takie przedsięwzięcie wymagało wielkiego zaangażowania oraz wysiłku intelektualnego, wierności Bogu i ludziom. Najstarszym utworem poetyckim Słowian jest wstęp do słowiańskiego przekładu Ewangelii, zwany *Proglas św. ewangelii*¹⁶. *Proglas*, autorstwa Konstantyna/Cyryla, pierwszego poety słowiańskiego, „proklamuje wielkość Bożego daru słowa”¹⁷, które jest skierowane do narodów słowiańskich w ich języku.

Bracia Soluńscy szybko przetłumaczyli księgi liturgiczne zarówno rytu łacińskiego, jak i greckiego „własnymi literami”¹⁸. Szybko też opracowali liturgię w języku słowiańskim, co dla kultury bizantyjskiej było zjawiskiem normalnym, natomiast dla Kościoła zachodniego stanowiło *novum*, ponieważ w tym Kościele liturgię sprawowano w języku łacińskim. Tak więc Słowianie już na początku swych dziejów obdarowani zostali najcenniejszym darem, dzięki któremu dołączyli do grupy najbardziej cywilizowanych narodów świata, a niesione przez Cyryla i Metodego „światło” Ewangelii spowodowało, że Słowianie przeszli „ze stanu dzikości do cywilizacji”¹⁹.

¹⁴ List pasterski katolickich biskupów Jugostawii (11 października 1984 r.) okazji 1100-lecia śmierci św. Metodego. „Święty Metody–Apostoł Nauczyciel Słowian” (885–1985), w: Cyryl i Metody – apostołowie i nauczyciele Słowian, cz. 2, s. 261.

¹⁵ W *Żywocie św. Konstantyna/Cyryla* znajdujemy zapis dysputy, którą prowadził Wenecji biskupami, kapłanami świeckimi zakonnymi, niechętnymi użyciu języka słowiańskiego w liturgii. Na pytanie: „[...] człowiecze, powiedz nam, jak mogłeś teraz stworzyć dla Słowian pismo i uczysz go, czego nikt pierwiej nie wynalazł, ani apostołowie, ani papież rzymski, ani Grzegorz Teolog, ani Hieronim, ani Augustyn? My zaś wiemy tylko o trzech językach, którymi przystoi piśmie Boga chwalić: hebrajskim, greckim łacińskim”. Cyryl, broniąc języka słowiańskiego wprowadzonego do liturgii, odpowiada: „[...] czyż deszcz od Boga nie pada na wszystkich równo? A słońce, czyż nie tak samo na wszystkich świeci (Mt 5,45). Czyż nie dychamy wszyscy powietrzem jednakowo? Jakżeż więc nie wstydzicie się uznawać tylko trzy języki, a wszystkim innym ludom i językom kazać być ślepyimi i głuchymi?” Przytoczona wypowiedź filozofa zawiera szerokie uzasadnienie stosowania języka ojczystego liturgii. Taka postawa jest zapowiedzią budowania jedności różnorodności. Por. ŻK, XVI.

¹⁶ Por. A. NAUMOW, *Pasterze wiernych Słowian. Święci Cyryl i Metody*, Kraków: Wydawnictwo Znak 1985, s. 35.

¹⁷ F. SŁAWSKI, *Święci Cyryl i Metody życie i dzieło*, w: *Cyryl i Metody – apostołowie i nauczyciele Słowian. Studia dokumenty*, cz. 1, s. 21.

¹⁸ ŻK, XV.

¹⁹ LEON XIII, *Encyklika „Grande munus”, skierowana dniu 30 września 1880 roku do patriarchów, prymasów, arcybiskupów biskupów świata katolickiego łaskę wspólną ze Stolicą*

W 867 r. Bracia Sołuńscy udali się do Rzymu celem zatwierdzenia liturgii słowiańskiej przez papieża, gdzie zostali przyjęci przez Hadriana II. Papież, wysłuchawszy uzasadnienia powodów używania języka słowiańskiego w sprawowaniu obrzędów świętych przez Braci, zrozumiał wielkie znaczenie ich nadzwyczajnej misji, zaaprobował ich pracę apostołską na Wielkich Morawach, jak również potwierdził słowiańskie księgi liturgiczne, które wraz z Pismem Świętym zostały uroczysto złożone na ołtarzu w kościele Matki Boskiej Większej (obecnie Santa Maria Maggiore), po czym odśpiewano nad nimi liturgię świętą. Liturgia w języku słowiańskim była sprawowana w bazylikach Św. Piotra, Św. Andrzeja i Św. Pawła. Konstantyn/Cyryl i Metody złożyli wyznanie wiary katolickiej oraz przysięgę obligującą ich do wytrwania w wierze św. Piotra i rzymskich papieży. Papieska aprobata ich działalności misyjnej stała się dla nich podporą w dalszych działaniach. Dzięki temu zamysł Świętych Braci, poparty misyjną odwagą ubogacenia starej kultury słowiańskiej przez samodzielny Kościół wśród Słowian, w łączności z Bizancjum (z którego pochodzili), z Rzymem (któremu administracyjnie podlegali Słowianie), aby pokazać potrzebę ludzi i narodów, głosić i zapisywać za pomocą znaków graficznych słowo Boże w zrozumiałym dla nich języku oraz umacniać jedność opartą na tej samej Ewangelii, mógł się ziścić²⁰. Pobyt Apostołów Słowian w Rzymie trwał kilka miesięcy. Tymczasem 14 lutego 869 r. zmarł Cyryl, złożony przed śmiercią śluby zakonne. Słowa testamentu wypowiedziane przezeń do swego brata, który tymczasem został wyświęcony na biskupa: „[...] oto, bracie, byliśmy parą w zaprzęgu, jedną bruzdę ciągnąc, a teraz ja padam u zagrody, dnia swego dokonawszy. Ty zaś bardzo lubisz Górę [Olimp], przecież nie porzucaj dla tej góry nauczania naszego, bo przez nie możesz jeszcze lepiej osiągnąć zbawienie”²¹.

Po wyświęceniu „na panońską arcybiskupią katedrę Świętego Andronika”²² Metody wraz z uczniami i z listem papieskim *Gloria in excelsis Deo* został posłany do Panonii, na Morawy i do zachodniej Słowacji w celu kontynuowania misji ewangelizacyjnej. W liście tym, adresowanym do ksią-

Apostolską utrzymujących, dotycząca czci Apostołów Słowiańszczyzny Świętych Cyryla i Metodego, w: *Encyklika Ojca św. Leona XIII dnia 30 IX 1880 r. dotycząca czci Apostołów Słowiańszczyzny*, wyd. A. Kantecki, Poznań: nakł. wydawcy 1880, s. 1–31.

²⁰ J. BUDNIAK, *Jednoczeni w różnorodności. Tradycja cyrylo-metodiańska jako paradygmat procesu pojednania Kościołów, kultur narodów*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2009, s. 29–30.

²¹ ŻM, VII.

²² *Mowa pochwalna na część świętych Cyryla Metodego*, ŻM, XII.

żąt słowiańskich Rościslawa, Świętopełka i Kocela, papież Hadrian II wyraził aprobatę wcześniejszej działalności Cyryla i Metodego, podkreślając cnoty Metodego jako „męża doskonałego rozumem i prawowiernego”²³. Papież poparł również używanie języka słowiańskiego w liturgii, zalecając, aby „przy mszy świętej czytać najpierw apostoła i Ewangelię po łacinie, a potem po słowiańsku”. Jednocześnie Hadrian II ostrzegł wszystkich, precyzując sankcje wobec tych, którzy wyrażą dezaprobatę postanowień. Dotarcie na Morawy uniemożliwiła Metodemu wyprawa wojenna króla Ludwika Niemieckiego przeciw Rościslawowi. To wydarzenie zdecydowało o wybraniu przez Metodego innej drogi. Udał się do księcia słowiańskiego Kocela do Dolnej Panonii, aby mu przedstawić projekt odnowienia starej metropolii panońskiej ze stolicą w Syrmii, metropolii, która zanikła pod koniec VI stulecia. Metody zaproponował księciu, aby jego terytorium miało przywilej używania języka słowiańskiego w liturgii oraz zostało włączone do diecezji panońskiej Moraw. Uzyskawszy poparcie księcia Kocela, udał się z powrotem do Rzymu, by plan ten przedstawić papieżowi. Papież przystał na prośbę Metodego i ponownie erygował diecezję panońską z siedzibą w Syrmii, a jednocześnie w 869 r. udzielił sakry biskupiej Metodemu, mianował go arcybiskupem panońsko-morawskim oraz legatem papieskim dla wszystkich narodów słowiańskich. W drodze powrotnej biskupi niemieccy z Salzburga, Ratyzbony, Freising, Passawy i Säben, za aprobatą króla Ludwika Niemieckiego, zatrzymali Metodego i przez dwa i pół roku więzili w Ellwangen w Szwabii. Powodem uwięzienia była decyzja papieża, który mianował Metodego metropolitą ziem słowiańskich. Biskupi niemieccy nie uznali decyzji papieża i podjęli starania zmierzające do likwidacji morawskiej autonomii kościelnej. Metody został postawiony przed sądem kościelnym, któremu przewodniczył biskup fryzyjski w asyście biskupa ratybońskiego. Władzę na Morawach sprawował wówczas Świętopełk, który nie miał wpływu na zmianę zaistniałej sytuacji. Arcybiskup był uwięziony do 874 r., kiedy to Morawianom, po kilku wojnach, udało się wyzwolić spod panowania niemieckiego. Wtedy zażądali od papieża, by wpłynął na uwolnienie z więzienia ich biskupa. Legat papieża Jana VIII bp Paweł z Anконы przybył w tej sprawie do Salzburga i przekazał arcybiskupowi pismo dotyczące Metodego. Interwencja papieża doprowadziła do uwolnienia Metodego, który udał się z powierzoną misją na Morawy. Ceną za wolność było doprowadze-

²³ HADRIAN II, *List apostolski „Gloria in excelsis Deo” (rok 868–869) do książąt słowiańskich Rościslawa, Świętopełka i Kocela*, w: *Cyryl Metody – apostołowie i nauczyciele Słowian*, cz. 2, s. 91.

nie do kompromisu między papieżem i dworem cesarskim, który obejmował zakaz sprawowania liturgii w języku słowiańskim²⁴.

Po uwolnieniu Metodego z więzienia nastąpił okres intensywnej pracy ewangelizacyjnej na Morawach. Odmienna sytuacja panowała w Panonii, gdzie Niemcy zakazali Metodemu sprawowania jego biskupiej posługi, ponieważ po śmierci księcia Kocela (w 874 r.) w pełni podporządkowali sobie to terytorium²⁵. W 879 r. Metody został ponownie oskarżony o to, że pomimo zakazu nadal sprawował liturgię w języku słowiańskim oraz nauczał niezgodnie z nauką Kościoła. Tak poważne oskarżenia wymagały natychmiastowego wyjaśnienia. Dlatego papież Jan VIII ponownie wezwał Metodego do Rzymu²⁶. Spotkanie z Janem VIII zbiegło się z wydaniem przez papieża następujących ustaleń, które wprowadzono w życie:

„1. Morawy – państwo Świętopelka – przeszły pod bezpośrednią jurysdykcję Stolicy Apostolskiej i stały się jej stałym lennem duchowym, zgodnie z ówczesną ideą o zwierzchności Stolicy Piotrowej. To poddaństwo duchowe oznaczało ochronę przed nadmiernymi roszczeniami ze strony Niemiec.

2. Metodego obdarzył godnością metropolity, a Morawy uznał za samodzielną prowincję kościelną.

3. Ponownie papież wydał zgodę na sprawowanie liturgii w języku słowiańskim, jednakże w tej kwestii, wiedząc o działalności na Morawach także misji łacińskiej, zdecydował się na kompromis, udzielając zgody na celebrowanie liturgii zarówno w języku słowiańskim, jak i łacińskim. Z jednej strony Jan VIII dał przyzwolenie na sprawowanie liturgii w języku słowiańskim, a z drugiej – ustanowił nowe biskupstwo w Nitrze, na które powołał biskupa Wichinga, kapłana obrządku łacińskiego. Ponadto papież zalecił, aby podczas liturgii słowiańskiej Ewangelię czytać najpierw w języku łacińskim, a następnie w języku słowiańskim”²⁷.

Przed śmiercią arcybiskup Słowian Metody udał się w 881 lub 882 r. z wizytą do Konstantynopola do patriarchy Focjusza. Po powrocie nie podjął żadnej działalności misyjnej; poświęcił się pracy translacyjnej – ukończył tłumaczenie ksiąg liturgicznych.

Metody zmarł 6 kwietnia 885 r. i został pochowany w kościele katedralnym w Welehradzie. Przed śmiercią wyznaczył swego następcę – Mora-

²⁴ Por. J. BUDNIAK, *Jednoczeni w różnorodności*, s. 31–32.

²⁵ B. Zlámal, *Příručka českých církevních dějin*, s. 89.

²⁶ Por. JAN VIII, *List apostolski „Predicationis tuae” (czerwiec–lipiec 879 r.) do arcybiskupa Panonii Metodego*, w: *Cyryl i Metody – apostołowie i nauczyciele Słowian*, cz. 2, s. 93.

²⁷ Por. J. BUDNIAK, *Jednoczeni w różnorodności*, s. 32.

wianina Gorazda. W *Żywocie św. Metodego* zamieszczony jest opis śmierci i pogrzebu pierwszego arcybiskupa Słowian: „[...] na rękach kapłanów spoczął w Panu dnia szóstego miesiąca kwietnia, trzeciej indykcji, roku od stworzenia świata 6393. Uczniowie zaś jego, złożywszy radę i cześć należną mu oddawszy, odprawili nabożeństwo kościelne po łacinie, po grecku i po słowiańsku i pochowali go w kościele katedralnym. I przyłączył się do ojców swoich, patriarchów, proroków, apostołów, mistrzów, męczenników. Ludzie zaś, tłum niezliczony, zebrawszy się, odprowadzali go ze świecami, oplakując dobrego nauczyciela i pasterza, mężczyźni i kobiety, mali i wielcy, bogaci i ubodzy, wolni i niewolnicy, wdowy i sieroty, obcy i tuziemcy, chorzy i zdrowi, wszyscy [oplakiwali] tego, co był wszystkim dla wszystkich, aby pozyskać wszystkich”²⁸.

Po śmierci Metodego bp Wiching udał się do Rzymu, aby podważyć wybór Gorazda na następcę Metodego. Papież Jan IX poparł stanowisko biskupa i jego mianował biskupem morawskim oraz wyświęcił jeszcze jednego arcybiskupa i trzech biskupów. W ten właśnie sposób erygowana została prowincja kościelna zwana Wielką Morawą, do której obok Moraw i Nitry prawdopodobnie weszli biskupi z Debrewy z terytorium obecnych Węgier oraz z Wiślicy z południowej Polski. Przetrwiała ona zaledwie sto lat, do 907 r., a do jej upadku przyczyniło się zwycięstwo Węgrów nad wojskami morawskimi. Fakt ten przyczynił się do upadku Państwa Wielkomorawskiego. Zdobyte przez Węgrów ziemie zalała fala pogaństwa, co spowodowało, że chrześcijanie na tych terenach, nie mogąc się ujawniać, działali w ukryciu. Wraz z upadkiem Państwa Wielkomorawskiego zniknął też ślad pierwotnego Welehradu. Historycy nie znaleźli dotąd danych umożliwiających odtworzenie jego pierwotnej lokalizacji. Tradycja morawska głosi, że „po zniszczeniu wielkomorawskiego Welehradu stolica biskupia została przeniesiona do Poleşovic, następnie do Kunovic, a stąd do Ołomuńca”²⁹. Dopiero na początku XIX wieku doszło do odrodzenia kultu Apostołów Słowian, którzy stali się symbolami odwiecznych wartości słowiańskich i ponownie zajęli miejsce w historycznej oraz chrześcijańskiej świadomości tamtejszych mieszkańców.

²⁸ *ŽM*, XVII.

²⁹ B. ZLÁMAL, *Příručka českých církevních dějin*, s. 115.

„MATKA UNIE, MATKA POJEDNANIA” –
OBCHODY MILENIJNE I POWRÓT DO TRADYCJI
CYRYLOMETODIAŃSKIEJ

Druga połowa XIX stulecia przyniosła nawrót tradycji cyrylometodiańskiej do Welehradu, czemu sprzyjały przygotowania do obchodów potrójnego milenium: przybycia świętych Cyryla i Metodego w 963 r. na Morawy, śmierci św. Cyryla w 869 r. oraz śmierci św. Metodego w 885 r. Te okoliczności skłoniły zarówno duchowieństwo, jak i społeczność katolicką do przywrócenia Welehradowi rangi miejsca szczególnego dla religii oraz kultury. Stało się to inspiracją do powstania wielu organizacji, które prowadziły akcje popularyzacyjne, zabiegały o środki finansowe, a także dobra materialne niezbędne do przeprowadzenia renowacji kościoła i obiektów klasztornych. W 1850 r. w kręgach duchowieństwa morawskiego powstało stowarzyszenie Dziedzictwo Świętych Cyryla i Metodego (Dědictví svatých Cyrila a Metoděje). W latach osiemdziesiątych XIX stulecia zaangażował się w popularyzację stowarzyszenia ks. dr Antonín Cyril Stojan, późniejszy arcybiskup ołomuniecki, piewca Welehradu i Moraw, który bronił praw religijnych i społecznych³⁰. Stowarzyszenie to wsparli w 1862 r. duszpasterze welehradzcy, którzy założyli Macierz Welehradzką (Matice velehradská). Do tych organizacji dołączyły kolejne: Korona Tesalonik (Koruna soluňská) oraz Wspólnota Kobiet i Dziewczyn Morawskich (Jednota pani a panen moravských). W 1874 r. abp Fürstenberg założył Katolickie Stowarzyszenie Popierania Działań Archidiecezji Ołomunieckiej (Katolický podpůrný spolek pro arcidiecézi olomouckou), któremu przekazał swój majątek. Działalność stowarzyszeń poparł papież Leon XIII, który z okazji tysiąclecia zatwierdzenia liturgii słowiańskiej przez Jana VIII ogłosił 30 września 1880 r. encyklikę *Grande munus*, skierowaną do patriarchów, prymasów, arcybiskupów i biskupów świata katolickiego, utrzymujących kontakty ze Stolicą Apostolską, a dotyczącą czci Apostołów Słowiańszczyzny świętych Cyryla i Metodego. Leon XIII podkreślił w niej zasługi Cyryla i Metodego oraz znaczenie ich dzieła dla całego Kościoła, określając ich mianem „mężów wielkiej świętobliwości, których pracy i trudom Słowianie zawdzięczają światło Ewangelii i ze stanu dzikości do cywilizacji doprowadzenie”. W 1881 r. papież przekazał świątyni welehradzkiej, jako głównemu ośrodkowi cyrylometodiańskiej tradycji, relikwie św. Cyryla. Wszystkie te inicjatywy oraz

³⁰ Por. F. CINEK, *Arcybiskup dr. Antonín Cyril Stojan. Život a dílo A.C. Stojana*, Roma 1989, passim.

zaangażowanie społeczeństwa doprowadziły do odrestaurowania kompleksu obiektów sakralnych w Welehradzie. Ówcześni mistrzowie sztuki nadali świątyni wspaniały barokowy wygląd, ozdabiając ją wyszukаныmi stiukami, freskami i obrazami. Klejnotem są jedyne w swym rodzaju w Europie Środkowej barokowe, drewniane ławy dla chóru. Bogate zdobienia ornamentowe oraz rzeźby świętych i aniołów uzupełniają wyjątkowe dzieło sztuki, jakim jest kościół w Welehradzie³¹.

Według tradycji przekazywanej z pokolenia na pokolenie patronką świątyni w Welehradzie, od przyjścia świętych Cyryla i Metodego, była Maryja, Matka Jezusa, której obraz, znajdujący się w bocznej kaplicy, przynieśli Bracia Sołuńscy z Konstantynopola. Podczas walk husyckich obraz został wyniesiony z kościoła i w drodze do Brna porzucony. W XVI stuleciu odnaleziono go i przeniesiono do świątyni jezuickiej w Tuřanach, gdzie był czczony jako „Matka Boża wśród cierni”³². Mimo że w ołtarzu głównym znajdował się obraz Matki Boskiej Wniebowziętej, społeczność welehradzka ubolewała nad stratą obrazu, z którego obecnością związane było przybycie na Morawy Cyryla i Metodego. Zakon jezuitów odnowił dawne tradycje welehradzkie pierwszego obrazu świątyni, znanego powszechnie jako Matka Unie – obraz Panny Maryi z Dzieciątkiem. Obraz ten namalował w 1919 r. profesor Emanuel Dité w Brnie na podstawie kopii bizantyjskiej ikony z bazyliki Santa Maria Maggiore w Rzymie. Z rzymskim obrazem Matki Boskiej Śnieżnej łączą Welehrad głębokie więzy, ponieważ święci misjonarze Cyryl i Metody odprawiali w Rzymie przed nim, w obecności papieża, Mszę Świętą w języku słowiańskim. Słowianie wierzą, że zarówno oryginalny obraz, jak i jego kopia są błogosławionym darem dla narodów słowiańskich, a Matka Unie, Matka Pojednania, zawsze będzie ochraniała wiernych i dbała o szczęśliwą przyszłość chrześcijan oraz jedność Kościoła Chrystusowego³³. Od 1919 r. obraz Matki Unie znajduje się z lewej strony ołtarza głównego, w bocznej kaplicy Maryi, Matki Pojednania. Pod nim umieszczone są postaci czeskich świętych wraz z ich relikwiami. W 1990 r. przed tym obrazem modlił się o jedność chrześcijan papież Jan Paweł II podczas pielgrzymki do Czechosłowacji. W homilii, wygłoszonej w bazylice welehradzkiej nawiązał do znajdującego na Morawach, w jubileuszowym roku tysiąclecia przybycia Cyryla i Metodego, małego krzyża pectoralnego

³¹ Por. J. BUDNIAK, *Jednoczeni w różnorodności*, s. 40.

³² SESTRA MARIE CM, *Matka Unie, v: Cesta nebi. Aby všichni jedno byli*, Velehrad: ????, 1938, s. 125 a-126 a.

³³ Tamże, s. 126.

z inskrypcjami w języku greckim, na którym „zapisane jest poselstwo Welehradu na wszystkie wieki: Jezus Chrystus Światło – Życie – Zwycięża. [...] Wszystko bowiem, co z Boga zrodzone, zwycięża świat. Tym właśnie zwycięstwem, które zwyciężyło świat, jest nasza wiara (1J 5,4). A kto zwycięża świat, jeśli nie ten, kto wierzy, że Jezus jest Synem Bożym (1J 5,5)”,³⁴.

W kaplicy Maryi, Matki Pojednania, znajduje się marmurowa chrzcielnica, z drewnianą, bogato rzeźbioną kopułą – dzieło Giovanniego Ciniego, nad którą wisi obraz świętych Cyryla i Metodego pędzla polskiego malarza Vlastimila Hofmana. To nie jedyne polonikum w welehradzkiej świątyni. W ołtarzu kaplicy św. Floriana znajduje się obraz Jana Matejki Apostołów Słowian, przedstawiający świętych Cyryla i Metodego, namalowany na desce z drewna gruszkowego w 1885 lub 1884 r. z okazji przygotowań do obchodów tysięcznej rocznicy śmierci Metodego. Został on ofiarowany świątyni przez polskich pielgrzymów, wśród których obecny był Jan Matejko. Jego dzieło nawiązuje do idei jedności chrześcijan: ręka Cyryla wskazuje na otwartą księgę, ręka Metodego zaś na krzyż bizantyjski; na drugim planie widnieje ikona jasnogórskiej Czarnej Madonny, po jej lewej stronie – piastowski orzeł, a z prawej – Michał Archanioł symbolizujący Ruś; pod bizantyjskim krzyżem na poduszce leży polska korona piastowska, a na ziemi – rozbity posąg Światowida. Obraz umieszczony jest na szkarłatnej tkaninie, którą zdobi wyhaftowany perłami napis: „CM Słowianom”³⁵.

Godnie obchodzono uroczystości milenijne w 1885 r. Po tych uroczystościach ks. dr Antonín Cyril Stojan, wraz ze swymi sympatykami, podjął decyzję utworzenia stowarzyszenia unijnego pod nazwą Apostolat Świętych Cyryla i Metodego z siedzibą w Welehradzie. W statucie stowarzyszenia zarysowany został plan działalności, w którym na pierwszym miejscu zaznaczono, że Apostolat Świętych Cyryla i Metodego jest organizacją religijną o znaczeniu międzynarodowym, podejmującą inicjatywy na rzecz powszechnej jedności chrześcijan oraz szerzenia wiary katolickiej wśród Słowian poprzez modlitwę, pracę i pomoc finansową dla najbardziej potrzebujących. Apostolat stał się prekursorem zjazdów welehradzkich, a jednocześnie czerpał z nich inspirację do swej działalności³⁶.

³⁴ Homilia Jana Pawła II wygłoszona bazylice w Welehradzie w dniu 22 kwietnia 1990 (w czasie pierwszej wizyty duszpasterskiej w Czeskiej Słowackiej Federacyjnej Republice), w: *Cyryl Metody – apostołowie i nauczyciele Słowian*, cz. 2, s. 214.

³⁵ Por. J. BUDNIAK, *Jednoczeni w różnorodności*, s. 42.

³⁶ V. TKADLČÍK, *Velehradská cesta k odloučeným bratřím*, Praha: Česká katolická Charita 1970, s. 61-62.

DZIEDZICTWO CYRYLOMETODIAŃSKIE INSPIRACJĄ
DO PRZYWRÓCENIA JEDNOŚCI KOŚCIOŁA

Kościół na Morawach i w Czechach zbudowany jest na fundamencie misji świętych Cyryla i Metodego, którzy istoty jedności Kościoła upatrywali w łączności z Rzymem oraz starali się doprowadzić do porozumienia między Wschodem i Zachodem. Ponad tysięczna tradycja cyrylometodiańska ukształtowana została na podwalinach historii, religii i kultury. Cyryl i Metody żyli w czasach przed schizmą wschodnią i właściwie rozumieli potrzebę pluralizmu w Kościele, który jest wyrazem powszechności (katolickości). Z tych idei wyrosło dzieło misyjne Welehradu, obejmujące szeroko rozumiane zabiegi o jedność, a formę ich realizacji stanowiły zjazdy unijne.

Na początku XX stulecia arcybiskup ołomuniecki Antonín Cyril Stojan wysunął propozycję spotkania w Welehradzie zwolenników tradycji cyrylometodiańskiej i myśli zjednoczeniowych w celu podjęcia wspólnego dialogu nad trudnymi problemami teologicznymi i ewentualnego wskazania dróg, które doprowadziłyby do budowania jedności wśród wyznawców Chrystusa. W ten sposób zrodziła się zainicjowana przez Stojana idea zorganizowania spotkań unijnych, zwanych zjazdami, w których uczestniczyliby teolodzy oraz duchowni katoliccy i prawosławni. Przed pierwszą wojną światową zorganizowano w Welehradzie trzy zjazdy (kolejno w latach: 1907, 1909, 1911), po wojnie zaś cztery (1924, 1927, 1932, 1936). Zjazdy te, dzięki swej charyzmatycznej naturze, stały się nie tylko okazją do spotkań teologów katolickich i prawosławnych, ale także platformą wymiany poglądów, a przede wszystkim twórczego działania i modlitwy. Ujawniały znaki wspólnego braterstwa, potwierdzały troskę o losy Kościoła, akcentowały potrzebę wzajemnej współpracy narodów słowiańskich, odwołując się do cennej tradycji duchowej narodów, która wzbogaca Kościół. Zjazdy stały się zaczątkiem propagowania jedności w duchu kultuwowania tradycji cyrylometodiańskiej, głoszącej ideał chrześcijańskiego uniwersalizmu.

Znaczenie zjazdów zjednoczeniowych podkreślił Jan XXIII w Liście apostołskim *Magnifici eventus* z 11 maja 1963 r., wydanym z okazji 1100-lecia przybycia Świętych Apostołów Słowian do Państwa Wielkomorawskiego, do Welehradu: „Widoczne i błogosławione owoce, które zrodziły się stąd dla wspólnego pożytku, bardzo przyczyniły się do rozbudzenia gorących tęsknot za pomyślnymi okolicznościami, które by pozwoliły rozpoczęte szczęśliwe dzieło na nowo podjąć i poprowadzić dalej”. Przywołując w swoim liście Apostolat Świętych Cyryla i Metodego oraz zjazdy welehradzkie,

Jan XXIII starał się zachęcić wszystkich chrześcijan do modlitwy „za zjednoczenie Kościołów”³⁷.

Zaangażowanie Antonína Cyrila Stojana w dzieło pojednania widoczne było już w momencie powołania Apostolatu Świętych Cyryla i Metodego. Znaczenie tego przedsięwzięcia dopełnia jego wielki wkład w promowanie zjazdów unionistycznych w Welehradzie, będących krokiem ku ekumenii wspólnotowej, braterskiej, lojalnej i odpowiedzialnej. Zjazdy te poprzedzały myśl ekumeniczną Soboru Watykańskiego II. Sobór był „w istocie logicznym etapem rozwoju”³⁸ welehradzkiej idei zjednoczeniowej.

Kolejnym dziełem zainicjowanym przez Stojana było powstanie Kongregacji Sióstr Świętych Cyryla i Metodego („cyrylki”). Wolę arcybiskupa zrealizowała s. Maria Růžena Nesvadbova (1878-1963) 8 września 1928 r. Swą misję Siostry wyraziły słowami: „W intencji naszej działalności apostołskiej, Świętych Cyryla i Metodego, i naśladując wzór Matki fundatorki, polecamy w naszych modlitwach: zadanie ekumeniczne Kościoła, duchowe pogodzenie wspólnoty, a przede wszystkim chrześcijan słowiańskich. W ten sposób chcemy spełnić pragnienie naszego Zbawcy, «aby wszyscy byli jedno» (J 17,21), i podążać drogą wytyczoną przez Świętych Apostołów Cyryla i Metodego, ich świętych uczniów, wielkich głosicieli myśli cyrylo-metodiańskiej”³⁹.

Zaangażowanie ekumeniczne Sióstr Kongregacji Świętych Cyryla i Metodego przejawia się, poza codzienną modlitwą, w ich posłudze miłosierdzia, służbie człowiekowi, w przywracaniu nadziei chorym, służbie życiu oraz w budowie kultury godnej i otwartej na człowieka. Kaplica w domu zakonnym jest jednym z nielicznych miejsc, w którym w okresie od Wniebowstąpienia Pańskiego do Zesłania Ducha Świętego siostry codziennie organizują nabożeństwa ekumeniczne.

Przesłanie cyrylo-metodiańskie utożsamia się z zaproszeniem wszystkich ludzi „do odbudowy, w pokoju pojednania, tej jedności, która po czasach Cyryla i Metodego została poważnie naruszona; w pierwszym rządzie jedności między Wschodem i Zachodem” (SA 13). Siostry z Kongregacji Świętych Cyryla i Metodego w Welehradzie, kontemplując wizerunek Matki Unie, z nadzieją wypowiadają słowa: „Wraz ze Świętymi Cyrylem i Metodą prosimy Królową Słowian i wołamy do Niej, a Ona, Matka pięknej

³⁷ Tamże, s. 173.

³⁸ Por. M. SCHOOF, *Przełom w teologii katolickiej. Początki – drogi – perspektywy*, przeł. H. Bortnowska, Kraków: Wydawnictwo Znak 1972, s. 10.

³⁹ *Konstituce a Direktář Kongregace Sester sv. Cyrila Metoděje*, Praha 1984, s. 5.

miłości, która patrzy na proszących miłościwymi oczami, nasłuchuje tysięcznych próśb chrześcijan, trzymając w objęciach, bezpiecznie i pewnie, jak Królowa Wszechmogąca, swego Syna, czekając, aż się góry pychy i nieporozumień w tysięczletniej obcości obniżą, aż wszędzie tęcza pokoju nad Zachodem i Wschodem, z Rzymu przez Welehrad na cały świat⁴⁰.

PRZENIKANIE TRADYCJI CYRYLOMETODIAŃSKIEJ WE WSPÓŁCZESNYCH ODNIESIENIACH EKUMENICZNYCH

Kościół będący w drodze do jedności w obecnej różnorodności między Kościołami i Wspólnotami eklesjalnymi winien korzystać ze swej bogatej historii. To w niej możemy dostrzec przykłady, które mogą być pomocne w procesie pojednania nie tylko Kościołów, lecz również kultur i narodów. Takim paradygmatem procesu pojednania są między innymi Apostołowie Słowian święci Cyryl i Metody, którzy zostali nazwani przez papieża Jana Pawła II w „słowiańskiej encyklice” *Slavorum Apostoli* autentycznymi protagonistami ekumenizmu, którzy skutecznie dążą „do usunięcia lub zmniejszenia wszelkiego prawdziwego lub choćby pozornego podziału między poszczególnymi Wspólnotami, należącymi do tego samego Kościoła” (SA 14).

Święci Cyryl i Metody, bracia z krwi, lecz jeszcze bardziej bracia w wierze, „umieli wyprzedzić pewne zdobycze, które Kościół w pełni sobie przyswoił dopiero w czasie Soboru Watykańskiego II [...] inicjując w ten sposób obecność chrześcijaństwa wśród ludów słowiańskich, która trwa niezniśchalnie po dziś dzień⁴¹. Święci Cyryl i Metody, współpatroni Europy, nie tylko dokonali dzieła samej ewangelizacji, ale również przekazali Słowianom Ewangelię i wcielili ją w ich rodzimą kulturę oraz wprowadzili ją w życie Kościoła⁴². Dali początek rozwojowi myśli chrześcijańskiej, teologicznej, filozoficznej i mistycznej. W swojej posłudze misyjnej umiejętnie połączyli jedność wiary z indywidualnymi cechami różnych kultur w duchu miłości i szacunku dla każdego człowieka. Ich niegasnąca służba wobec słowiańskiego narodu dała podwaliny pod całą literaturę słowiańską i wniosła ponadczasowy wkład w rozwój kultury i oświaty narodowej. Określani są

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ JAN PAWEŁ II, *Akt Europejski. Santiago de Compostella, listopada 1982*, w: S. SOWIŃSKI, Z. ZENDEROWSKI, *Europa drogą Kościoła. Jan Paweł II o Europie i europejskości*, Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 2003, s. 193.

⁴² Por. R. ŁUŻNY, *Myśl słowiańska Jana Pawła II*, red. J. Orłowski, A. Woźniak, Lublin: Wydawnictwo KUL 2008, *passim*; R. ŁUŻNY, *Encyklika słowiańska*, „Więź” 1986, nr 1, *passim*.

jako ojcowie kultury narodów słowiańskich i ludów, heroldowie Ewangelii i budowniczości Kościoła zwłaszcza na terenie Moraw. Swoją działalnością i apostołskim zapałem wykazali, że możliwe jest tworzenie i zachowanie odrębności kultur narodowych wraz z ich bogactwem duchowym i specyfiką we wspólnocie chrześcijańskiej w duchu szacunku i pokoju.

Bracia Sołuńscy dali początek nie tylko kulturze, ale i nauce oraz szerokim kontaktom Wschodu z Zachodem, wpisując się w działalność duchową i kulturę wielu ludów i narodów europejskich. Uważani są za „apostołów Słowian, ale także za ojców kultury wśród wszystkich ludów i narodów, dla których pierwszy zapis języka słowiańskiego nie przestaje być podstawowym punktem odniesienia w dziejach ich literatury”⁴³. Poprzez własne pismo Słowianie zostali wprowadzeni „w rodzinę narodów o wysokiej kulturze”⁴⁴.

Działalność ewangelizacyjna świętych Cyryla i Metodego – jak często stwierdzał prof. Leonard Górka, jeden z najwybitniejszych znawców tradycji cyrylometodiańskiej – „jest wzorem umiejętnego i komplementarnego pojednania obu tradycji chrześcijańskich, wschodniej i zachodniej, którzy w IX wieku dokonali dzieła syntezy wartości czerpanych z kultury i duchowości bizantyjskiej oraz rzymskiej na terenie świata słowiańskiego”⁴⁵. Ich działalność ewangelizacyjna odnosiła się do wszystkich z pełnym respektem – do godności człowieka, jak i szacunku dla każdej tradycji chrześcijańskiej. Tradycja cyrylometodiańska zatem, w całej swej specyfice, niesie w sobie ważny znak oraz praktyczne znamiona ewangelizacyjne w procesie ekumenicznym.

Priorytetem Kościoła jest prowadzenie ludzi do Boga. Logiczną tego konsekwencją stanowi konieczność serdecznej troski o jedność wszystkich chrześcijan, których rozbitcie, wszelkie podziały podważają wiarygodność mówienia o Bogu. Z tego względu wysiłek na rzecz wspólnego świadectwa wiary chrześcijan – na rzecz ekumenizmu – jest potrzebą chwili. Kolejni papieże, Jan XXIII, Paweł VI i Jan Paweł II, za swego pontyfikatu wielokrotnie podkreślali, że ekumenizm jest priorytetem w ich pasterskim posługiwaniu. Wspólne dążenie do Boga, pomimo różnych Jego obrazów, umocnienie sprawiedliwości w świecie, wierność zasadom wolności, poszanowanie wzajemnych praw i obowiązków, dążenie do pokoju, poznawanie siebie nawzajem w prawdzie i miłości – to nic innego, jak realizowanie procesu pojednania.

⁴³ Por. JAN PAWEŁ II, List apostołski *Egregiae virtutis* (31 grudnia 1980), AAS 1981, vol. 73, 1.

⁴⁴ L. GÓRKA, *Święci Cyryl i Metody a pojednanie. Słowiańskie dziedzictwo w służbie jedności Kościołów i narodów*, Warszawa–Lublin: Wydawnictwo Księży Marianów 2001, s. 22.

⁴⁵ TENŻE, *Dziedzictwo ojców. Ekumeniczny charakter tradycji welehradzkiej*, Warszawa: Verbinum 1995, s. 11.

Proces ten przejawia się między innymi w kultywowaniu tradycji cyrylo-metodiańskiej. Temu celowi służą: stowarzyszenia welehradzkie, Kongregacja Sióstr Świętych Cyryla i Metodego oraz zjazdy zjednoczeniowe, które uczą, jak prowadzić dialog, a zarazem – jak zauważył prof. L. Górka – „służą jako punkt odniesienia dla rozbudowującej się teologii jedności”⁴⁶. Zjazdy welehradzkie zapoczątkowały nowy kierunek w relacjach międzywyznaniowych, podkreślając znaczenie dialogu. Postawa apostołowa Świętych Braci, przywoływana wielokrotnie podczas obrad zjazdowych, niesie z sobą treści ewangeliczne, które dziś stały się fundamentem wznoszonej budowli, zwanej wspólnotą europejską. Dlatego Święci Apostołowie Słowian są dla współczesnego świata świadkami bycia chrześcijanami, czyli twórcami „komunii w Kościele i społeczeństwie [...]” (SA 27). Zjazdy zjednoczeniowe ze swą tezą, że „ich celem nie jest zmierzanie do zawarcia unii, lecz przygotowanie drogi do jedności przez przełamanie wzajemnych uprzedzeń i dzięki lepszemu poznaniu się”, pozwoliły Janowi XXIII na wypowiedzenie stwierdzenia: „[...] powszechne pragnienie jedności wśród chrześcijan stanowi «znak czasu» we współczesnej historii zbawienia”⁴⁷.

Podczas nabożeństwa ekumenicznego w Armenii Jan Paweł II sformułował swoje przesłanie do przedstawicieli ruchu ekumenicznego: „Gdy podejmujemy wysiłek na rzecz pełnej jedności, czynimy razem to wszystko, czego nie powinniśmy czynić oddzielnie. Pracujmy razem w pełnym poszanowaniu naszej odrębności i tradycji. Nigdy więcej chrześcijanie przeciw chrześcijanom, nigdy więcej Kościół przeciwko Kościołowi! Podążajmy razem, ręka w rękę, ażeby świat XXI wieku i nowego tysiąclecia mógł uwierzyć”⁴⁸. Słowa te wyznaczają nie tylko ekumenizmowi jutra, ale też całej ludzkości pojednanej w różnorodności drogę do pokoju oraz życia w bezinteresownej miłości i solidarności. Chrześcijanie winni wspólnie dążyć do kształtowania „siostrzano-braterskich odniesień między podzielonymi Kościołami, choćby z tej racji, że «cokolwiek sprawia łaska Ducha Świętego w odłączonych braciach, może również nam posłużyć ku zbawieniu» (DE 4)”⁴⁹.

⁴⁶ L. GÓRKA, *Dziedzictwo ojców*, s. 137-138.

⁴⁷ Por. TENŻE, *Ekumeniczne znaczenie Kongresów Welehradzkich*, w: *W służbie Słowa Bożego*, red. R. Malek, W. Wesoły, Płock–Pieniężno: Wydawnictwo Diecezjalne 1978, s. 89.

⁴⁸ *Przemówienie papieża Jana Pawła II na nabożeństwie ekumenicznym w Eczmiadynie*, „Wiadomości KAI” 2001, nr 40, s. 25.

⁴⁹ A. CZAJA, „*Communio ecclesiarum*” perspektywie zróżnicowanego rozumienia Boskiej komunii, w: „*Kościół siostrzane*” w dialogu, red. Z. Glaeser, Opole: Wydział Teologiczny UO 2002, s. 197.

Leon Górka, autor książki *Dziedzictwo ojców*, poprzez często przywoływany przez postaci Konstantego/Cyryla i Metodego obraz pojednanej różnorodności z epoki niepodzielnego jeszcze chrześcijaństwa, pragnie „uwrażliwić chrześcijan Wschodu i Zachodu na zło aktualnych podziałów czy ksenofobii”, a równocześnie zobowiązuje wyznawców Chrystusa do „podejmowania środków łagodzących stan skłócenia”⁵⁰.

ZAKOŃCZENIE

Święci Apostołowie Słowian Cyryl i Metody wypełniali posługę misyjną w jedności zarówno z Kościołem konstantynopolińskim, przez który zostali posłani, jak i z rzymską Stolicą św. Piotra, przez nią potwierdzeni, zostali na trwałe zapisani w pamięci mieszkańców Starego Kontynentu⁵¹. Było to wyrazem jedności Kościoła, która za czasów ich życia i działalności nie została dotknięta nieszczęściem rozłamu między Wschodem a Zachodem. „Jedność jest spotkaniem w prawdzie i miłości, które są darem Ducha Świętego” (SA 27). Prof. Leonard Górka SVD, świadek ekumenizmu, a zarazem wielki orędownik tradycji cyrylometodiańskiej, w swoich wystąpieniach i publikacjach często podkreślał, że Święci Bracia Sołunscy poprzez swą osobowość i dokonane dzieło są postaciami, które uwrażliwiają wszystkich chrześcijan do tęsknoty za zjednoczeniem i jednością między dwoma siostrzanymi Kościołami – Wschodnim i Zachodnim. Jego świadectwo może być punktem odniesienia dla tych chrześcijan, którzy w dziele zjednoczeniowym angażują swe siły w proces jednoczenia w różnorodności.

Kto spotkał się z tradycją cyrylometodiańską, ten ją dziedziczy i zostaje wezwany do budowania pojednania między chrześcijanami, do stania się ekumenistą. Takim przykładem jest prof. dr hab. Leonard Andrzej Górka SVD, ceniony prezbiter Kościoła rzymskokatolickiego, wnikliwy badacz „dziedzictwa ojców naszych” i całkowicie oddany sprawie pojednania wyznawców Chrystusa, Kościołów i narodów.

⁵⁰ L. GÓRKA, *Słowiańska teologia wyzwolenia na podstawie dzieła ewangelizacyjnego patronów Europy, Cyryla i Metodego*, w: *Intelektualne i duchowe dziedzictwo Cyryla i Metodego. Historia i aktualność tradycji cyrylometodiańskiej*, red. Józef Budniak, Andrzej Kasperek, Katowice: Polska Akademia Nauk Oddział w Katowicach i Studio Noa 2014, s. 56.

⁵¹ Por. TENŻE, *Slawische Befreiungstheologie. Grundriß zur Theologie und Geistigkeit der Kirillo-Methodianischen Tradition*, „Roczniki Teologiczne” 55 (2008), z. 7, s. 77.

BIBLIOGRAFIA

- BARTŮNĚK Václav: Soluňští bratři: 1100 let příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Moravu: Sborník, 2. vyd., Praha: Ústřední církevní nakladatelství 1963.
- BUDNIAK Józef: Dziedzictwo konfesyjne, w: Różnić się w zgodzie. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Leonardowi Górcze, red. Sławomir Pawłowski, Lublin: Wydawnictwo KUL.
- BUDNIAK Józef: Jednoczeni w różnorodności. Tradycja cyrylo-metodiańska jako paradygmat procesu pojednania Kościołów, kultur i narodów, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2009.
- CINEK František: Arcibiskup dr. Antonín Cyril Stojan. Život a dílo A.C. Stojana, Roma: 1989.
- CZAJA Andrzej: „Communio ecclesiarum” w perspektywie zróżnicowanego rozumienia Boskiej komunii, w: „Kościoły siostrzane” w dialogu, red. Zygfryd Glaeser, Opole: Wydział Teologiczny UO 2002.
- GÓRKA Leonard: Dziedzictwo ojców. Ekumeniczny charakter tradycji welehradzkiej, Warszawa: Verbinum 1995.
- GÓRKA Leonard: Ekumeniczne znaczenie Kongresów Welehradzkich, w: W służbie słowa Bożego, red. Waldemar Wesoly; Roman Malek, Płock–Pieniężno: Wydawnictwo Diecezjalne 1978.
- GÓRKA Leonard: Slawische Befreiungstheologie. Grundriß zur Theologie und Geistigkeit der Kirillo-Methodianischen Tradition, „Roczniki Teologiczne” 55 (2008), z. 7.
- GÓRKA Leonard: Słowiańska teologia wyzwolenia na podstawie dzieła ewangelizacyjnego patronów Europy, Cyryla i Metodego, w: Intelktualne i duchowe dziedzictwo Cyryla i Metodego. Historia i aktualność tradycji cyrylo-metodiańskiej, red. Józef Budniak, Andrzej Kasparek, Katowice: Polska Akademia Nauk Oddział w Katowicach i Studio Noa 2014.
- GÓRKA Leonard: Święci Cyryl i Metody a pojednanie. Słowiańskie dziedzictwo w służbie jedności Kościołów i narodów, Warszawa–Lublin: Wydawnictwo Księży Marianów 2001.
- HADRIAN II, List apostolski *Gloria in excelsis Deo* (rok 868–869) do książąt słowiańskich Rościsława, Świętopełka i Kocela, w: Cyryl i Metody – apostołowie i nauczyciele Słowian, red. Jan Sergiusz Gajek, Leonard Górka, cz. 2, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1991.
- Homilia Jana Pawła II wygłoszona w bazylice w Welehradzie w dniu 22 kwietnia 1990 (w czasie pierwszej wizyty duszpasterskiej w Czeskiej i Słowackiej Federacyjnej Republice), w: Cyryl i Metody – apostołowie i nauczyciele Słowian, red. Jan Sergiusz Gajek, Leonard Górka, cz. 2, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1991.
- JAN PAWEŁ II: Akt Europejski. Santiago de Compostella, 9 listopada 1982, w: Sławomir SOWIŃSKI, Radosław ZENDEROWSKI, Europa drogą Kościoła. Jan Paweł II o Europie i europejskości, Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 2003.
- JAN PAWEŁ II: Encyklika *Slavorum Apostoli*, Roma 1985.
- JAN PAWEŁ II: List apostolski *Egregiae virtutis* (31 XII 1980), Roma 1981.
- JAN VIII: List apostolski *Predicationis tuae* (czerwiec–lipiec 879 r.) do arcybiskupa Panonii Metodego, w: Cyryl i Metody – apostołowie i nauczyciele Słowian, red. Jan Sergiusz Gajek, Leonard Górka, cz. 2, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1991.
- Konstituční a Direktář Kongregace Sester sv. Cyrila a Metoděje, Praha: 1984.
- LEON XIII: Encyklika *Grande munus*, skierowana w dniu 30 września 1880 roku do patriarchów, prymasów, arcybiskupów i biskupów świata katolickiego łaskę i wspólnotę ze Stolicą Apostolską utrzymujących, dotycząca czci Apostołów Słowiańszczyzny – Świętych Cyryla i Metodego, w: Encyklika Ojca św. Leona XIII z dnia 30 IX 1880 r. dotycząca czci Apostołów Słowiańszczyzny, wyd. Antoni Kantecki, Poznań: nakładem wydawcy 1880, s. 1-31.

- List pasterski katolickich biskupów Jugosławii (11 października 1984 r.) z okazji 1100-lecia śmierci św. Metodego „Święty Metody–Apostoł i Nauczyciel Słowian” (885–1985), w: Cyryl i Metody – apostołowie i nauczyciele Słowian, red. Jan Sergiusz Gajek, Leonard Górka, cz. 2, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1991.
- ŁUŻNY Ryszard: Encyklika słowiańska, „Więź” 1986, nr 1.
- ŁUŻNY Ryszard: Myśl słowiańska Jana Pawła II, red. Jan Orłowski, Anna Woźniak, Lublin: Wydawnictwo KUL 2008.
- NAUMOW Aleksander: Pasterze wiernych Słowian. Święci Cyryl i Metody, Kraków: Wydawnictwo Znak 1985.
- PAWEŁ VI: List apostołowski *Antiquae nobilitatis* do biskupów, kapłanów i wiernych Czechosłowacji z okazji 11 wieków od śmierci św. Cyryla, Apostoła jej narodów, AAS 1969, vol. 61, s. 137-149. Cyt. za: Cyryl i Metody – apostołowie i nauczyciele Słowian, red. Jan Sergiusz Gajek, Leonard Górka, cz. 2, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1991.
- Przemówienie papieża Jana Pawła II na nabożeństwie ekumenicznym w Eczmiadzynie, „Wiadomości KAI” 2001, nr 40, s. 25.
- RATZINGER Joseph: Postępy ekumenizmu, tłum. Joanna Kruczyńska, w: Joseph RATZINGER, Kościół – Ekumenizm – Polityka, („Communio” 1990, nr 5), Poznań–Warszawa: Pallottinum 1990.
- SCHOOF Mark: Przełom w teologii katolickiej. Początki – drogi – perspektywy, przeł. Halina Bortnowska, Kraków: Wydawnictwo Znak 1972.
- SESTRA MARIE CM: Matka Unie, v: Cesta k nebi. Aby všichni jedno byli, Velehrad: ????? 1938.
- SŁAWSKI Franciszek: Święci Cyryl i Metody – życie i dzieło, w: Cyryl i Metody. Apostołowie i Nauczyciele Słowian. Studia i dokumenty, red. Jan Sergiusz Gajek, Leonard Górka, cz. 1, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1991.
- TKADLČIK Vojtěch: Velehradská cesta k odloučeným bratřím, Praha: Česká katolická Charita 1970.
- ZLÁMAL Bohumil: Příručka českých církevních dějin, Díl 1: Počátky latinského a slovanského křesťanství na Velké Moravě a v Čechách (roky 800–1000), Olomouc: Česká katolická Charita 1970.
- ZLÁMAL Bohumil: Svatí Cyril a Metoděj, Řím: Křesťanská akademie – Edice Sůl země 1985.
- Żywot św. Konstantyna-Cyryla, w: Tadeusz LEHR-SPLAWIŃSKI, Konstantyn i Metody. Zarys monograficzny z wyborem źródeł, Warszawa: PAX 1967.

LEONARDA GÓRKI *DZIEDZICTWO OJCÓW*
WEZWANIEM DO JEDNOŚCI W RÓŻNORODNOŚCI

Streszczenie

Kościół będący w drodze do jedności w różnorodności winien korzystać ze swej bogatej historii. To w niej możemy dostrzec przykłady, które mogą być pomocne w procesie pojednania nie tylko Kościołów, lecz również kultur i narodów. Takim paradygmatem procesu pojednania są między innymi Apostołowie Słowian, święci Cyryl i Metody, którzy zostali nazwani przez papieża Jana Pawła II w „słowiańskiej encyklice” *Slavorum Apostoli* (SA), autentycznymi protagonistami ekumenizmu, skutecznie dążącymi „do usunięcia lub zmniejszenia wszelkiego prawdziwego lub choćby pozornego podziału między poszczególnymi Wspólnotami, należącymi do tego samego Kościoła” (SA 14).

Prof. Leonard Górka SVD, świadek ekumenizmu, a zarazem wielki orędownik tradycji cyrylo-metodiańskiej i wieloletni pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Ekumenicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, w swych wystąpieniach i publikacjach często podkreślał,

że Święci Bracia Soluńscy poprzez swą osobowość i dokonane dzieło są postaciami, które uwrażliwiają wszystkich chrześcijan do tęsknoty za zjednoczeniem i jednością między dwoma siostrzanymi Kościołami – Wschodnim i Zachodnim. Jego świadectwo może być punktem odniesienia dla tych chrześcijan, którzy w dziele zjednoczeniowym angażują swe siły w proces jednoczenia w różnorodności.

Słowa kluczowe: Cyryl i Metody; Kościół; Europa; ekumenizm; komunია; nadzieja.